

Vene Teatrist Südalinna Teatriks

Anneli Saro, Hedi–Liis Toome

Eesti teatriteadlased ei ole venekeelset teatrit eriti põhjalikult uurinud, sest Eesti teatrina on peamiselt käsitletud eesti keeles esitatavaid etendusi (muusika- ja tantsuteater on olnud eriseisundis) ning sellest vaatepunktist on venekeelne teater kuulunud teise kultuuriruumi. See artikkel keskendub peamiselt Tallinnas tegutsevale Vene Teatrile¹, mille nimi muudeti aastal 2025 Südalinna Teatriks ning mis on viimastel aastatel elanud üle radikaalseid muudatusi. Anname kõigepealt ülevaate Vene Teatri ajaloost ja funktsioonidest erinevatel ajastutel. Seejärel keskendume muudatustele, mis pärast Venemaa täiemahulist sissetungi Ukrainasse aastal 2022 toimusid Eesti kultuuriruumis suhtumises Venemaasse ja vene kultuuri, ning kuidas need muudatused mõjutasid teatri käekäiku. Artikli kolmandas osas käsitleme lühidalt Südalinna Teatri 2025. aasta repertuaari ja analüüsime, kas ja kuidas see peegeldab teatri muutunud positsiooni Eesti teatrimaastikul.

Ülevaade Vene teatri ajaloost ja funktsioonidest aastani 2022

Vene teatrid on ringreisidel Eestit külastanud vähemalt alates 19. sajandist ning Tallinnas, Narvas ja mõnes muus Eesti linnas on tegutsenud vene keeles esinevad harrastajate trupid.² 1920. ja 1930. aastatel andis Eestis, peamiselt Tallinnas, regulaarselt külalisetendusi ka Riia Vene Draamateater.³

¹ Tallinnas tegutseb ka teisi venekeelseid (era)teatreid ja truppe, nagu Vene Nukuteater, Kiseljus Teater, PUNKT ja MonReflets, kelle repertuaar pakub Vene Teatrile alternatiivi.

² Rähesoo, Jaak 2011. *Eesti teater. Ülevaatekoos. I*. Tallinn: Eesti Teatriliit, lk 35, 138–139, 215–216. Kerman, Riina 1993. *Teatritegevus Narvas 1874–1917*. Diplomitöö. Tartu Ülikool, lk 45–46.

³ Tormis, Lea. Vene Draamateater. Sissejuhatus. *Eesti sõnateater 1965–1985. 2. osa*. Käsikiri.

„Jumalad“ (Südalinna Teater). Hanna – Külliki Saldre, Hanna – Eva Koldits, Hanna – Maria Avdjuško, Hanna – Katariina Unt. Foto Jelena Ivanova

Narva Linnateater (püsitrupiga aastatel 1897–1902) oli tõenäoliselt esimene professionaalne venekeelne teater Eestis.⁴ Kuna pärast 1917. aastat põgenesid paljud teatritegijad Venemaalt Eestisse, elavdasid nad venekeelset teatrielu ka oma uuel kodumaal. Kuid alles 1934. aastal loodi Tallinnas kahe kõige järjepidevamalt töötava amatöörtrupi baasil professionaalne Vene Teater, mis sai Eesti teatrivälja loomulikuks osaks ning mida sarnaselt teiste teatritega tabasid teise maailmasõja tõttu Nõukogude repressioonid, nii et see teater suleti.⁵

Pärast teist maailmasõda avati Eestis Nõukogude okupatsiooni sümbolina ning poliitilise propaganda vahendina kaks professionaalset venekeelset teatrit: 1948. aastal

⁴ Kerman, lk 45–48.

⁵ *Русская сцена в Эстонии. Часть 1. Очерки истории русского театра* 1998. Toim Svetlana Jantšek. Tallinn: Avenarius.

Tallinnas Eesti Riiklik Vene Draamateater (nimi kehtis kuni 2005. aastani, kuid artiklis edaspidi Vene Teater) ja 1952. aastal Kohtla-Järve Vene Draamateater (suleti 1962. aastal). Vene Teatri asukoht on olnud väga sümbolne: Tallinna kesklinnas, Võidu/Vabaduse väljakul, kus tähistatakse riiklikult olulisi sündmusi. Luksuslik *art déco* stiilis endine kino ja ohvitseride klubi on linna üks kõige omanäolisemaid maju ja kõige suurema saaliga teatrimaja Tallinnas. Teatri esimene trupp koosnes peamiselt GITISE (Venemaa Teatrikunsti Instituudi) kursuse lõpetanutest, kes Eestisse tööle suunati.⁶

Teatriloolane Lea Tormis on märkinud, et Vene Teater loodi ülalt alla ametliku venestamispoliitika raames ning see määras ära ka teatri staatuse Eesti ühiskonnas, hoolimata vene teatri heast mainest rahvusvahelisel areenil. Vene Teater asutati pärast sõda samas majas mõned aastad tegutsenud Balti Punalipu Laevastiku Teatri asemele, kuna see viidi 1948. aastal üle Leningradi. Samuti likvideeriti osaliselt Vene Teatri asutamise tõttu selles hoones tegutsenud Estonia draamaosakond, mistõttu jäi Tallinnas pärast seda alles vaid üks eestikeelne draamateater.⁷ Võib oletada, et need ja muud sõjajärgsed traumaatilised sündmused mõjutasid ka teatriajaloolast Karin Kaski, kes monograafias „Eesti Nõukogude teater 1940–1965“ (1987) Vene Teatrit teiste institutsioonide kõrval ei käsitlenudki.

1940. ja 1950. aastatel toimusid teatrid eelkõige Nõukogude propaganda tööriistana, mille eesmärk oli Nõukogude rahva kasvatamine ehk sisuliselt venestamine. Ideoloogilised ja hariduslikud funktsioonid olid omavahel tihedalt põimunud, sest rahva harimist rõhutati Nõukogude kunsti põhialusena. Nende funktsioonide täitmiseks rakendati peamise kunstilise vooluna sotsialistlikku realismi, tõmmates sellega selge piiri sotsialistlike ja kodanlike vaadete vahele.⁸ Vene Teatri ülesandeks oli kujundada ja edendada Nõukogude identiteeti ning integreerida Nõukogude Liidu eri piirkondadest pärit elanikud sotsialistlikku ühiskonda. Selle perioodi Vene Teatri üks eripärasid olid külalisetendused, mis kestsid tavaliselt mitu kuud ja mille raames kanti ette peaaegu kogu repertuaar NSVLi erinevates piirkondades, alates Moskvast ja Leningradist kuni Kaug-Ida linnadeni.⁹

Kuid samas aktsepteeriti ja isegi rõhutati Nõukogude teatrites ka rahvuskultuuride eripära. Vene Teatri kunstilised juhid toonitasid oma avalikes avaldustes sageli, kui oluline on tutvustada eesti draamat ja teatrit venekeelsele publikule, kuid need plaanid

⁶ Rähesoo, lk 278.

⁷ Tormis.

⁸ Kask, Karin 1987. *Eesti Nõukogude Teater 1940–1965. Sõnalavastus*. Tallinn: Eesti Raamat, lk 120.

⁹ Kekelidze, Eteri. Vene Draamateater. – *Eesti sõnateater 1965–1985. 2. osa*. Käsikiri, lk 48–49.

ei realiseerunud, sest eesti draamat lavastati vähe: perioodil 1948–1981 põhines 262 lavastusest kokku vaid 16 (ehk 6%) eesti kirjandusel.¹⁰ Pärast stalinistlikku perioodi hakkas Vene Teater tegelema senisest rohkem ka meelelahutusega, tuues lavale komöödiaid ja muusikalisi lavastusi, kuid eelkõige romantilisi armastuslugusid. Ka kõige sagedamini lavastatud eesti autorid, nagu Ardi Liives, Egon Rannet, Raimond Kaugver jt, esindasid peamiselt just seda žanri.¹¹

Üldiselt töötas Vene Teater eesti teatrist ja teatritegijatest eraldatult. Erandlikult töötasid seal pikemalt tuntud näitleja Rein Aren (1973–1979), lavakujundajad Voldemar Peil (1971–1977) ja Marianne Kuurme (1980–2009); lavastajad Voldemar Panso (1959), Kaarin Raid (1981) ja Kalju Komissarov (1983) töid lavale ühe lavastuse. Kuna Eesti ja Vene Draamateatri repertuaar suures osas kattus, ei toonud ka uus draama eesti publikut Vene Teatrisse.¹²

Nõukogude Liidus oli teatritel kunstilist autonoomiat väga vähe, kuna tekstid, lavastused ja kogu repertuaar olid tsenseerivate institutsioonide kontrolli all ning reguleeritud keskvalitsuse korraldustega. Vene Teatri esimesed kaks aastakümnet olid üsna ebastabiilsed, kuna kunstilised juhid, kes samuti nimetati ametisse Moskvast, ei püsinud oma ametikohal kuigi kaua ja naasid peagi pealinna või teistesse Venemaa suurematesse linnadesse.

Kriitikute hinnangul oli lavastuste kunstiline tase kõikuv ja keskpärane. Vene Teater pälvis rohkem tähelepanu Vitali Tšermenjovi juhtimisel (1972–1981), kui kunstiline tase paranes ja etendusi hakkasid külastama ka eestlased. Kuid üldiselt töötas Vene Teater isolatsioonis kunstilistest arengutest nii Eestis (1960. aastate teatriuueendusest) kui ka Venemaal (Moskvas, Leningradis).¹³ Probleemiks oli ka haritud ja kultuurihuviliste vaatajate vähesus, kuna Nõukogude Liidu migratsioonipoliitika ei soodustanud haritlaspubliku kasvu Eestis.¹⁴ Samas venestamispoliitika tulemusena oli venekeelsete elanike arv Eestis kasvanud 8 protsendilt 1930. aastate lõpus 30 protsendini 1980. aastatel.¹⁵

Kui Eesti 1991. aastal iseseisvuse taastas, otsustas Eesti valitsus säilitada toetused kõigile Nõukogude ajal tegutsenud riigiteatritele. Vene teatrite säilitamist Balti riikides

¹⁰ Laukus, Liina 2007. *Eesti Riikliku Vene Draamateatri arengusuunad ja probleemid läbi meediakajastuste*. Diplomitöö. Tartu Ülikool, lk 23.

¹¹ Kekelidze, 21, 31.

¹² Samas.

¹³ Samas.

¹⁴ Tormis.

¹⁵ *Rahvuskooes Eestis 2012*, Eesti Entsüklopeedia, http://entsyklopeedia.ee/artikkel/rahvuskooes_eestis.

ja riikliku toetuse jätkamist võib vaadelda kui kultuuripoliitilist otsust. Kuid nagu teisi teatreid, mõjutasid ka Vene Teatrit suured majanduslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised muutused, mida kogu Eesti ühiskond pärast Nõukogude Liidu lagunemist ja iseseisvuse taastamist läbi elas. 1990. aastate alguses langes Eestis teatripubliku arv võrreldes 1980. aastate lõpuga umbes 50%, kuid Vene Teatri saali täituvus oli juba 1980. aastatel olnud 50–60%.¹⁶ Vene Teater on kogu oma ajaloo jooksul pidanud silmitsi seisma rahaliste raskustega, kuigi riiklik toetus on katnud 21. sajandil ligikaudu 70–75% eelarvest, tehes sellest Eesti sõnateatrite seas kõige heldemalt subsideeritud teatri.¹⁷ Majanduslikult raskes olukorras hakkas teater sarnaselt teiste Eesti teatritega rohkem rõhku panema meelelahutusele, lavastades peamiselt komöödiaid ja n-ö hästi tehtud näidendeid.

Kuid meelelahutuse kõrval on Vene Teater täitnud veel üht olulist ülesannet: pakkunud venekeelsele elanikkonnale kohtumispaika ja selle kaudu tugevdanud kogukonnatunnet. Teatrit peetakse venekeelsete koolide ja meedia kõrval kolmandaks institutsiooniks, mis hoiab alal sidet vene keele, kultuuri ja identiteediga¹⁸. Eriti 1990. aastate alguses, kui reisimine Venemaa ja Eesti vahel muutus viisanõuete tõttu keerulisemaks, nimetati Vene Teatrit mõnikord „teatriks emigratsioonis“¹⁹, viidates tunnetusele, et harjumuspärane suhtlemine kodumaaga oli ära lõigatud.

Pea kogu teatri ajaloo vältel on Vene Teatri juhtkond rõhutanud, et teater peaks integreeruma ühiskonda ja olema samal ajal vene kultuuri allikas kogu Eesti jaoks. Näiteks ka 2009. aasta põhikirjas sätestati asutuse ühe peamise eesmärgina kõrgetasemeliste lavastuste loomine ja muude kultuuriürituste korraldamine vene- ja eestikeelsele elanikkonnale.²⁰ Eesti iseseisvusajal ongi Vene Teater suurt rõhku pannud vene klassika lavastamisele ning vaid mõned lavastused on põhinenud eesti kirjandusel. Näiteks lavastati aastatel 1986–2006 üheksa eesti ainesel põhinevat teost²¹, aastatel 2019–2023 esietendus selliseid lavastusi neli²². Vene Teater hakkas küll pakkuma lavastuste sünkroontõlget eesti

¹⁶ Laukus, lk 31.

¹⁷ Samas.

Repson, Ksenia; Korv, Agnes 2007. Vene Teater seisab ootamatult silmitsi suurte rahamuredega. *Postimees*, 4. IX.

BNS 2016. Vene Teater riigilt täiendavat toetust ei saa. *Postimees*, 19. VII.

Rahahätta sattunud Vene teater küsib ministereiumilt lisaraha 2018. *ERR*, 29. X.

Teatristatistika, Eesti Teatri Agentuuri koduleht, <https://teater.ee/teatristatistika/>.

¹⁸ Laukus, lk 76.

¹⁹ Laukus, lk 45.

²⁰ *Sihtasutuse Vene Teater Põhikiri* 2009, Äriregister, <https://teatrielu.s.gy/QulJTm>.

²¹ Karja, Sven 2020. *Eesti teatrite repertuaar aastatel 1986–2006*. Doktoritöö. Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 100.

²² *Teatristatistika*, Eesti Teatri Agentuuri koduleht, <https://teater.ee/teatristatistika/>.

„Cabiria“ (Südalinna Teater). Stseen lavastusest. Foto Jelena Ivanova

keelde, kuid see ei ole meelitanud ligi kuigi palju eesti publikut. (Tõsi, 1989. aastal paigaldatud tõlkesüsteem oli järgmised kümne aastat üldse katki.²³) Seetõttu ei suutnud teater saada ka kahe kultuuri ja sotsiaalse rühma integreerijaks ega luua ka eestivene identiteeti või tegeleda kohalike teemadega, kuigi ka see eesmärk on olnud teatri põhikirjas.

Vene Teatril on kolm teatrisaali: suur saal (620 kohta, Tallinna suurim teatrisaal), väike saal (70 kohta), RINGlava (70–110 kohta), lisaks veel peegelsaal, kaminasaal ja teatri galerii.²⁴ Aastatel 2004–2006 renoveeriti hoone ja laiendati seda ligikaudu 138 miljoni krooni (umbes 8,8 miljoni euro) eest, kuid investeeringule järgnesid kunstilise ja organisatsioonilise segaduse ajad.²⁵ Kõikide saalide täitmiseks peab asutus koostama

²³ Laukus, lk 67.

²⁴ *Saalide rentimine*, Südalinna Teatri koduleht, <https://www.sudalinnateater.ee/et/saalirent-ja-ekskursioonid>.

²⁵ Visnap, Margot 2009. Vene teatri rulett Eesti moodi. *Sirp*, 20. VIII.

repertuaari, mis meelitab ligi erinevaid publikurühmi nn hällist hauani. Kuna teatril on olnud suhteliselt suur trupp (palgal umbes 40 näitlejat) ja piiratud arv publikut (peamiselt venekeelne elanikkond), siis on repertuaaris olnud keskmiselt üle 30 lavastuse, mis on palju rohkem kui teistes teatrites.²⁶ Seega on publiku ja sissetulekute puudujääk kindlasti seadnud teatavaid piiranguid teatri kunstilisele autonoomiale.

Juba 1920. aastal vastu võetud esimene Eesti põhiseadus sätestas Eestis elavate erinevate rahvaste kultuurilise autonoomia.²⁷ Seetõttu oli Vene Teatri säilitamine Tallinnas kooskõlas teiste pärast riigi taasiseseisvust tehtud poliitiliste otsustega, kuna see võimaldas säilitada vene identiteeti ja kultuuri. Vene Teater, mis esindas Nõukogude ajal eelkõige okupatsiooni ja venestamist, omandas iseseisvas Eestis uue funktsiooni, esindades vene kultuuri ja suurimat rahvusvähemust. See oli koht, kus sai vaadata vene keeles etendusi, mille olid loonud Venemaal õppinud Vene lavastajad ja näitlejad. See tähendas, et lavale toodud esteetika ja teemad sarnanesid teiste Vene, peamiselt provintsiteatrite omadega ning lavastused ei käsitletud otseselt kohalikke teemasid.

Vene Teater pärast aastat 2022

2021. aasta rahvaloenduse andmetel on 85% Eestis elavatest inimestest Eesti kodanikud, 6% on Venemaa kodanikud, 5% on kodakondsuseta ja 4% on muude riikide kodanikud. 69% Eestis elavatest inimestest peab end rahvuselt eestlaseks, 24% on venelased ja 7% muude rahvuste esindajad.²⁸ Venekeelseid inimesi on Eestis seega märkimisväärne hulk ning nende kultuuriline identiteet võiks peegelduda ka kultuuripildis. Samas näitab Eesti ühiskonna lõimumismonitooring, et lojaalsus kas Eesti või Venemaa valitsuse suhtes ei sõltu sellest, kas isikul on Eesti või Vene kodakondsus või kas ta oskab eesti keelt või mitte,²⁹ sest eestivenelased ei ole homogeenne rühm: seal on esindatud erinevad väärtushinnangud ja poliitilised vaated, nii et nende seas on tõenäoliselt nii Putini toetajaid kui ka vastaseid.

Kui Venemaa alustas 24. veebruaril 2022 täiemahulist sissetungi Ukrainasse, tõstatati meedias ja avalikus ruumis küsimus Vene Teatri rollist Eestis, kusjuures kõige radikaalsemad hääled nõudsid teatri sulgemist. See ei olnud esimene kord, kui Vene Teatri tegevus Eestis kahtluse alla seati, kuid seekord on suhtumine Vene kultuuri- ja haridusasutustesse süstemaatilisem ja poliitilisem.

²⁶ Teatristatistika.

²⁷ *Eesti Vabariigi põhiseadus (1920)* 2012, Vikitekstid, <https://teatrielu.s.gy/ZI72y2>.

²⁸ *Rahvastiku demograafilised ja etno-kultuurilised näitajad*, Rahvaloenduse koduleht, <https://teatrielu.s.gy/rqknQm>.

²⁹ *Eesti ühiskonna lõimumismonitooring* 2023, <https://teatrielu.s.gy/jQw8Q3>

Kohe pärast täiemahulist sissetungi katkestati ka kultuurikoostöö Venemaaga, näiteks tühistati Vene teatrite külalisetendused ja teatrifestival Kuldne Mask (mis oli laienenud 2005. aastal Moskvast Tallinna).³⁰ 2023. aastal võttis Eesti valitsus vastu määruse, mis keelab tööle võtta Venemaa kodanikke, kelle Euroopa Liidu elamisluba ei ole välja antud enne 2022. aastat, muutes uute Vene emigrantide töölevõtmise võimatuks. Teisalt võttis Eesti esimese sõja-aasta jooksul vastu üle 36 000 ukrainlase, kellest enam kui pooled jäid elama Harjumaale.³¹ Need sotsiaalsed muutused hakkasid mõjutama ka Vene Teatri kommunikatiivset, organisatsioonilist, institutsioonilist ja sotsiaalset raamistikku ning funktsioone. Kaardistame järgnevalt vaid teemasid, mis kerkisid esile Eesti meedias.

Vene Teatri kui institutsiooni ja seal töötavate inimeste ideoloogiline positsioon on olnud kõige enam arutletud teema. 2022. aasta septembris vallandati teatri kunstiline juht Filipp Loss, kuna ta avaldas Facebookis postituse, milles väitis, et „mädanenud ja iganenud russofoobia on äkitselt kõikidest pragudest välja hiilinud“, ning võrdles seda juutide hävitamisega teise maailmasõja ajal.³² 2023.–2024. aasta vahetusel toimunud korraliste valimiste järel sai teater uue juhtkonna. Direktoriks valiti teatri endine arendusjuht Anne-Lii Päiv, kes on nii meedias kui ka isiklikes vestlustes korduvalt deklareerinud Vene Teatri ideoloogilist positsiooni ja muu hulgas mõistnud hukka sõja Ukrainas.³³ Teatri kunstiline juht, lavastaja Dimitri Petrenko, on pärit Lätist. Tema emakeel on vene keel, kuid ta on töötanud peamiselt läti keeles ja teinud enne Tallinna kolimist vaid kaks lavastust vene keeles. Küsimusele, kas meil on Eestis vaja venekeelset teatrit, vastas ta järgmiselt: „Oluline on mitte unustada, et meie teater on ju riiklik, töötab tänu Eesti ühiskonna rahalisele toele, mis on üsna suur. See tähendab, et meil ei ole õigust teenindada ainult ühte osa ühiskonnast. See ei saa olla kogukonnateater. Meie teater peab töötama mitte rahvusliku põhimõtte järgi, vaid pakkuma minu arvates repertuaari, mis oleks Eesti jaoks kohane. Kui teater pakub midagi, mis on päevakajaline – nii kunstiliselt kui ka sisuliselt –, muutub keel teisejärguliseks, olen kindel. Ma ei näe teatrit üldse keelepõhisena.“³⁴ Ta võrdleb Vene Teatris toimuvat Lätis juba aastaid ja palju teravamalt

³⁰ Kultuurisuhted Eesti ja Venemaa vahel. Kuidas suhtuda? 2022. *Sirp*, 4. III.

³¹ *Aasta sõjapõgenikke Eestis*, Sotsiaalministeeriumi koduleht, <https://teatrielu.s.gy/TIa8Pw>.

³² Pihlak, Aleksander 2024. Vene Teater sõlmis vallandatud Filipp Lossiga salajase kompromissi. *Delfi*, 16. IV.

³³ Päiv, Anne-Lii 2024. Vene Teater asub kaitsele. „Oleme langenud pahatahtliku narratiivi ohvriks“. *Eesti Päevaleht*, 15. V.

Päiv, Anne-Lii 2024. VASTULAUSE. Vene teatri sulgemine oleks kuritegu integratsiooni ja Eesti ühiskonna põhitõdede vastu. *Postimees*, 11. XI.

³⁴ Raud, Neeme 2024. Kas vajame venekeelset teatrit keset Tallinna? *Postimees*, 14. XII.

esil olnud protsessiga ning viib selle tagasi Nõukogude okupatsiooni traumani, mida pole läbi töötatud. Ta näeb Vene Teatril Eestis praegu kahte rolli: luua dialoog kohalike kogukondade vahel ja olla platvorm venekeelsetele kunstnikele, kes ei saa töötada Venemaal, sest ei toeta Putini režiimi. Esimesena mainitud rolli juures peab ta silmas teatri funktsiooni olla kultuurilise, lingvistilise ja eriti väärtuspõhise integratsiooni tööriist.³⁵ Ka Anne-Lii Päiv ja 2024. aastal teatris dramaturgina tööle asunud Laur Kaunissaare on rõhutanud, et teatri kõige raskem, kuid ka kõige olulisem ülesanne on tõlgendada ja mõnikord ümber tõlgendada vene kultuuri.³⁶

2024. aastal algatas kultuuriministeerium publiku-uuringu³⁷, et saada parem ülevaade Vene Teatri külastajate profiilist. Uuringu viis läbi Turu-uuringute AS kaheosalisena: elanikkonnaküsitlus viidi läbi Omnibuss-uuringu³⁸ raames, kuid publikuküsitluse valimi aluseks oli teatri kontaktibaas ja kutse saadeti välja Vene Teatri uudiskirjaga. See tähendab, et publikuküsitlusega jõuti vaid uudiskirja tellijateni ja seetõttu võivad tulemused olla mõnevõrra moonutatud.

Viimase viie aasta jooksul on selles teatris käinud 26% tallinlastest ning 28% venelastest, 18% ukrainlastest ja 6% eestlastest. Üldiselt ei erine Vene Teatri publik palju teiste Eesti teatrite külastajatest, kus domineerivad kõrgharidusega ja vähemalt keskmise sissetulekuga naised. Vene Teatri publikus domineerib aga selgelt vanuserühm 50 ja vanemad, kuigi Tallinnas elavast 170 000 venekeelsest elanikust kuulub sellesse vanuserühma vaid kolmandik.³⁹ See tähendab, et noored ja keskealsed venekeelsed elanikud eriti aktiivselt teatris ei käi. Kuid seoses sellega, et Vene Teatris on viimastel aastatel hakanud lavastama palju eesti lavastajaid, on tunnetuslikult suurenenud seal ka eestikeelse publiku hulk. Vene Teatri külastajad ootavad teatrit peamiselt klassikat (30%), komöödiaid (17%) ning muusikale või operette (13%). Ainult 1% vastanutest sooviks teatris näha aktuaalseid teemasid ja 2% eesti näidendeid.⁴⁰ Seega on Vene Teatri publik huvitatud peamiselt klassikast ja meelelahutusest, huvi kohalike teemade ja tekstide vastu on pea olematu ning ka sõda ja poliitikat palusid mitmed vastajad vältida.

³⁵ Libe, Katariina 2024. Milleks meile Vene Teater? *Eesti Ekspress*, 5. VI.

³⁶ Päiv, Anne-Lii; Kaunissaare, Laur 2025. E-kiri Anneli Sarole, 28. IV.

³⁷ *Vene Teatri külastatavuse ja publiku-uuring*, Kultuuriministeeriumi koduleht, <https://teatrielu.s.gy/VhxyM1>.

³⁸ Omnibuss on igakuine esinduslik elanikkonnaküsitlus, mille tulemused peegeldavad kõigi Eesti täisealiste inimeste arvamusi ja käitumist. Valimi suurus on 1000 inimest.

³⁹ Kaugema, Tambet; Kaunissaare, Laur 2025. Kui tahame, et kõik jääks endiseks, peab kõik muutuma. *Sirp*, 2. V.

⁴⁰ Vene Teatri külastatavuse ja publiku-uuring.

Repertuaariteatris, mis on väljakujunenud traditsioonide ja toimetehhanismidega paljude töötajatega etendusasutus, võtab muudatuste tegemine aega ning võib nõuda ka ebamugavaid otsuseid. 2025. aastal tehti neid Vene Teatri jaoks ridamisi: juunis otsustas teatri nõukogu muuta asutuse nime Südalinna Teatriks (seda versiooni kasutatakse ka vene ja inglise keeles) ning anti teada, et ees ootab 15-protsendine (400 000 eurot) riikliku tegevustoetuse kärbe. See nõudis 25 inimese koondamist, kellest kaheksa olid näitlejad, teiste hulgas armastatud staarid nagu Aleksandr Ivaškevits ja Larissa Savankova. Kuid koondatud näitlejatele pakuti võimalust jätkata tööd rollilepingute alusel. Petrenko sõnul lähtus ta selle keerulise otsuse tegemisel sellest, milline on näitlejate professionaalsus, võime protsessis osaleda ja valmisolek minna kaasa uute teatritegemise viisidega.⁴¹

Need otsused vallandasid venekeelses meedias palju valulisi reaktsioone. Nii teatri nimevahetust kui ka töötajate koondamist tajuti eelkõige näitlejate ja venekeelse kogukonna solvamisena, kuid kõlasid ka sellised diagnoosid nagu provokatsioon, ühepoolne penaltiseeria, eneseväärikuse kaotus jms. Kuna Südalinna Teatri nimi kirillitsas Театр Сюдалинна sarnaneb kõlaliselt sõnadega *туда-сюда* ehk siia-sinna või lükka-tõmba, siis paljude jaoks polnud see mitte ainult tragikoomiline sõnamäng, vaid iseloomustas hästi ka Vene Teatri positsiooni Eestis. Petrenkot isiklikult süüdistati ebaprofessionaalses juhtimises ja kehvades repertuaarivalikutes.⁴² Tänavaküsitlustes ähvardasid inimesed vastusena Vene Teatri nime muutmisele alltekstis ka Putiniga ja Eesti taasühendamisega Venemaaga.⁴³ Kokkuvõtteks peab seega nentima, et Vene Teatri kujundamine Südalinna Teatriks on keeruline ja pingeline protsess, mille käigus on teater saanud endale uusi sõpru, aga ka vaenlasi.

Ülevaade 2025. aasta uu slavastustest

Teatri ideoloogilist suunitlust väljendab kõige paremini selle repertuaar. Vastupidiselt venekeelse publiku ootustele eeldavad Eesti ajakirjanikud ja ühiskond, et Vene Teater peaks käsitlema käimasolevat sõda ning „harima“ sellega publikut ka ideoloogiliselt.⁴⁴ Uuel kunstilisel juhil on repertuaari planeerimisel olnud järgmised eesmärgid: 1) tuua teatrisse uut publikut, peamiselt noori venekeelseid ja eestlasi; 2) tutvustada uusi

⁴¹ Weidebaum, Reet 2025. Jaak Allik: koondatud näitlejad on Südalinna teatri kullafond. *ERRi kultuuriportaal*, 12. IX. <https://teatrielu.s.gy/6wwwSY4>.

⁴² Вячеслав Иванов: Пожалейте артистов! 2025. *Tribuna*, 9. VI. <https://teatrielu.s.gy/IrEeta>. Kalugina, Jelizaveta 2025. Этери Кекелидзе: художественный руководитель Театра Сюдалинна оскорбил всех актеров. *ERR*, 17. IX. <https://teatrielu.s.gy/stLR2h>.

⁴³ Туда-Сюда театр 2025. *Tribuna*, 5. VI. <https://tribuna.ee/public/sudalinna/>.

⁴⁴ Kaugema, Tambet 2024. Vene teater kui eri rahvuste kokkusaamispaik. *Sirp*, 9. II.

teatrikeeli, mis pakuvad väljakutseid nii näitlejatele kui ka publikule; 3) mõtiskleda sõja ja selle mõju üle praegusele olukorrale; 4) lavastada tekste või materjale, mis kajastavad Eestis elavate venelaste kogemusi.⁴⁵

Teatri repertuaari analüüsidest torkab silma, et astutud on strateegilisi samme koostöö suurendamiseks Eesti lavastajatega. Vene Teatris on lavastusi välja toonud Elmo Nüganen (2022, 2025), Merle Karusoo (2025), Haide Männamäe ja Toomas Tross (2025), Aare Toikka (2025), Sveta Grigorjeva (2026), Kertu Moppel (2026). Üheks keskseks teemaks on kujunenud suhestumine sõjaga ning konkreetsemalt Vene agressiooniga Ukrainas. Samas tuleb repertuaari planeerimisel muidugi lähtuda ka vajadusest teenida piletitulu ja pakkuda eriilmelisi lavastusi erinevatele publikusegmentidele, kelle ootused teatriõhtule võivad olla üsna erinevad (vt nt publiku-uuringu tulemusi eespool).

Südalinna Teatri repertuaaris oli aastal 2025 37 lavastust: suures saalis 15, väikeses saalis 16 ja RINGlaval 6. (Võrdluseks, Eesti Draamateatril oli samal ajal repertuaaris 29 ning Tallinna Linnateatril ja Endlal 24 lavastust.) 2025. aastal esietendus Südalinna Teatris üheksa lavastust, mis on sarnane teiste repertuaariteatritega Eestis. Suures saalis esietendus neist viis, väikeses saalis kolm ning RINGlaval üks. Aasta jooksul andis teater 327 etendust, mida külastati 52 623 korral saali keskmise täituvusega 161 inimest. Suures plaanis võib Südalinna Teatri 2025. aasta uuslavastused ja repertuaari jagada neljaks: poliitilised, meelelahutuslikud, lastelavastused ja muu. Järgnev ülevaade ongi sellest põhimõttest lähtudes üles ehitatud.

Kõige olulisemaks suures saalis esietendunud poliitiliseks lavastuseks on kindlasti hetkel tuntuima Leedu näitekirjaniku Marius Ivaškevičiuse „**Jumalad**“⁴⁶, mille tõi lavale Elmo Nüganen ning mida mängitakse nii eesti- kui ka venekeelse trupiga. Lavastus põhineb dokumentaalsel materjalil sellest, kuidas postuumselt parima dokumentaal-filmi Oscari võitnud Leedu režissööri Mantas Kvedaravičiuse ukrainlannast naine Hanna läheb venelaste vallutatud alale oma kadunud meest (tegelikult tema surnukeha) otsima. Lavastus on üles ehitatud kui *casting*, kus kuus näitlejannat kandideerivad Hanna rolli ning neli neist saavadki Hanna erinevaid külgi kehastama hakata. Dokumentaalsest tekstist suurema osa moodustavad monoloogid, mida toetavad nii minimalistlik lavastus kui

⁴⁵ Kaugema, Kaunissaare 2025; Päiv, Kaunissaare 2025.

⁴⁶ „Jumalad“, autor Marius Ivaškevičius, tõlkija Ilona Martson, lavastaja Elmo Nüganen, kunstnik Kristjan Suits, kostüümikunstnik Reet Aus, valguskunstnik Anton Andrejuk, muusikaline kujundaja Matis Leima. Mängivad Maria Avduško, Külliki Saldre, Katariina Unt, Eva Koldits, Elss Raidmets, Saara Nüganen, Märt Avandi, Natalja Dõmtšenko, Tatjana Manevskaja, Anna Sergejeva, Tatjana Kosmõnina, Darja Gavriltsenko, Erika Babjak, Artjom Garejev ja Stanislav Kolodub. Venekeelse versiooni esietendus 30.05.2025 ja eestikeelse versiooni esietendus 04.06.2025 Südalinna Teatri suures saalis.

eeslaval seinana kõrguv lavakujundus. Lavastuse eesmärk on tuletada meelde Ukrainas toimuvat sõda ning kujutada seda läbi naiste silmade, kuid sümboolsemal tasandil räägib lavastus inimestest, kes on võtnud endale jumala volitused. Üks neist on Vladimir Putin. Üsna võigas on dokumentaalkaader Putini kohtumisest hukkunud sõdurite emadega, kes presidenti otsesõnu tänavad. Samasuguses inimeste/näitlejate elu üle otsustava jumala rollis on teatris lavastaja, kes ilmutab end esimeses vaatuses vaid kõrgelt kostva häälena.

„Jumalad“ on Eesti kultuuriruumis palju tähelepanu saanud ja see oli nomineeritud nii prima lavastaja kui ka sõnateatri eriauhinna kategoorias. Kuid lavastust mängitakse üsna vähe: poole aasta jooksul anti 11 etendust, millest neli olid venekeelsed ja kogusid 698 vaatajat; seitse eestikeelset (üks etendus toimus Rakveres ja üks Tartus) kogusid 2666 vaatajat, 2026. aastal on mängukordade arv veelgi vähenenud. See siiski ei tähenda, et etenduse keel oleks korrelatsioonis publiku emakeelega, sest „Jumalate“ venekeelsetel etendustel käib arvestatav hulk eestikeelseid vaatajaid, kellest paljud kasutavad kõrvaklappidest sünkroontõlget. Väike mängukordade arv näib mõjutavat etenduste kvaliteeti ja näitab, et vaatamata olulisele teemapüstitusele ning kõrgele kunstilisele tasemele tekitab lavastus eri rahvusest vaatajates erinevaid emotsioone. Hästi kirjeldab seda teatrikriitik Maris Johannese tsitaat Teater. Muusika. Kino teatriankeedis: „(...) publiku suhe lavastusega näitas ilustamata, kui pikk tee on meil vaatajatena veel minna, et omavahel keskpõrandal kokku saada.“⁴⁷ Kõige selgemalt tuleb lavastaja kimbatus kahe publikurühma mitte ainult füüsilisel, vaid ka mentaalsel kokkutoomisel ühte ruumi esile viimases stseenis, kui ootamatult lavale tulnud muusikud esitavad Simoni ja Garfunkeli loo „Sound of Silence“, mis on muusikaliselt kerge ja magus ning kutsub üles mured kui halva unenäo selja taha jätma. Lavastuse meeolelu ootamatu muutus tekitas nii mõneski vaatajas kognitiivse dissonantsi⁴⁸.

Teine selgelt poliitiline teos, mis esietendus 2025. aastal, oli Merle Karusoo dokumentaallavastus „**Ma jätsin Ukraina 2022**“⁴⁹, kus kolm näitlejat, kes põgenesid Ukrainast ja töötavad praegu Südalinna Teatris, jutustavad oma lapsepõlvest ja kodumaalt põgenemisest. Meelis Oidsalu nentis, et lavastus tekitas „tugeva poliitilise ja kognitiivse dissonantsi ja seda mitte ainult oma lugu rääkivates näitlejates, vaid ka nii eesti, vene kui ka ukraina keelt emakeelena kõnelevas publikus“⁵⁰. Karusoo alustas proove nelja

⁴⁷ Teatriankeet hooajast 2024/25 2025. *Teater. Muusika. Kino*, 12, lk 28.

⁴⁸ Laiapea, Vahur 2025. Mure lootuse pärast. *Teater. Muusika. Kino*, 7–8, lk 26.

⁴⁹ „Ma jätsin Ukraina 2022“, lavastaja Merle Karusoo, kunstnik Anita Kremm, muusikaline kujundaja Aleksandr Žedeljov, valguskujundaja Anton Andrejuk. Mängivad Aleksandra Levitskaja, Ilja Bolotov ja Jevgeni Kravets. Esietendus 09.04.2025 Südalinna Teatri väikeses saalis.

⁵⁰ Oidsalu, Meelis 2025. Vene teatri seekordne skandaal on parem kui endised. *ERR*, 26. V. <https://teatrielu.s.gy/Lit1cg>.

näitlejaga, kuid üks neist loobus, sest dokumentaalteater ja eriti autobiograafiline teater pole Vene ja Ukraina teatritraditsioonis tuttav ja harjumuspärane. Eesti publikus võis lavastus mõrandada romantilist kujutlust Ukraina põgenikest ja ukrainlastest üldisemalt. Nagu näitavad Südalinna Teatri publiku-uuring ja lavastuse kesine piletimüük, siis Südalinna Teatri püsivaatajad pole huvitatud poliitilistest teemadest, eriti kui need on seotud nii tundliku ja isegi perekondi lõhestava teemaga nagu Venemaa „sõjaline eriooperatsioon“ Ukrainas. Kuigi teater tõi lavastuse välja, et näidata oma toetust Ukraina pagulastele, süüdistasid mitmed ukrainlased seda „Vene maailma“ põhipunktide jutustamises: kujutati, kuidas Ukraina riik on sundinud haridus- ja kultuurivaldkonnas rohkem ukraina keelt kasutama (kõik kolm näitlejat on pärit riigi idapoolsest osast, kus traditsiooniliselt on räägitud rohkem vene keelt), räägiti riigist põgenemisest sõtta mineku asemel (elu valimine surma asemel) jms⁵¹. Arvestades, et Eesti on vastu võtnud üle 30 000 Ukraina pagulase, kes enamasti mõistavad vene keelt, on asjakohane küsida, kas Südalinna Teater peaks neid samuti potentsiaalseks vaatajateks pidama.

Kaudsemalt võib poliitilisteks pidada ka 19. sajandi vene kirjandusklassika lavastusi, nagu seda on Ivan Turgenevi „Isad ja pojad“⁵². Fond Russki Mír näiteks nimetab Turgenevit üheks esimeseks oma liikumise saadikuks Euroopas,⁵³ kuid loomulikult ei

„Ma jätsin Ukraina 2022“ (Südalinna Teater). Laval Oleksandra Levytska ja Ilja Bolotov. Foto Jelena Ivanova

⁵¹ Makarychev, Andrey 2025. Postitus Facebookis, 11. V. <https://teatrielu.s.gy/xCJd9w>.

⁵² Südalinna teatri „Isad ja pojad“, autorid Ivan Turgenev ja Brian Friel, lavastaja Dmitri Petrenko, kunstnik Kristjan Suits, kostüümikunstnik Baiba Litiņa, valguskunstnik Priidu Adlas, helilooja Aleksandr Žedeljov, koreograaf Daniela Privis. Mängivad Mihhail Manevitš, Stanislav Kolodub, Dmitri Kosjakov, Aleksandr Žilenko, Daniil Zandberg, Tatjana Kosmõnina, Karin Lamson, Alina Karmazina, Erika Babjak, Natalia Murina, Marika Otsa, Artjom Vesselovski ja Ilja Bolotov. Esietendus 19.09.2025 Südalinna Teatri suures saalis.

⁵³ Тургенев был одним из первых послов Русского мира 2018. *Русский мир*, 4. VI. <https://russkiymir.ru/news/242246/>.

saa seda silti külge kleepida kõigile tema teostele ja ilmselt ei käsitle ka publik vene klassika lavastusi poliitilisena, vaid pigem meelelahutuslikuna. Teksti, mille üheks keskseks teemaks on vanema ja noorema põlvkonna ehk traditsionalistide ja revolutsionääride vastasseis, lavastas Tallinna Linnateatris viimati Adolf Šapiro aastal 2002 ning lavastus oli tõeline psühholoogilise realismi meistriteos. 2025. aastal vene klassikat venekeelses teatris lavale tuues eeldaks sellelt teatud dekonstruktsiooni, mida Petrenko teine lavastus Südalinna Teatris ka pakkus. Lavastuse aluseks on Iiri näitekirjaniku Brian Frieli 1987. aasta dramatiseering, kuid erinevate võtetega on

lavastaja seda veelgi kaasajastanud, näiteks mängib noor Bazarov (Stanislav Kolodub) jalgpalli ja teatud mõttes esindab lopahhinlikku töölisklassi mentaliteeti. Vanade ja noorte vastasseis on siin metafoor nii olukorrale Südalinna Teatris (vana ja uue esteetika vastasseisu tähenduses) kui ka vene kultuurile Eestis pärast aastat 2022, kui isegi vene klassika lavaletoomine ei ole enam iseenesestmõistetav, vaid on omandanud poliitilise alatooni.

„Näitlejate mängulaad on väline, ülepaisutatud ja pigem farsilik“⁵⁴, laval kõlab elav muusika ning näeb huvitavaid misanstseenilisi lahendusi ja lavakujunduses teadlikke vihjeid Tšehhovi „Kirsiaiale“ (kunstnik Kristjan Suits). Teatav eklektilisuse esteetika tundub mõjutavat ka lavastuse tempot, sest nähtud etendus kestis kahe tunni ja 40 minuti asemel kolm tundi ja 15 minutit. Kuna samamoodi venis Tartus külalisetendusena nähtud eestikeelne „Jumalad“, siis tundub, et mängukordade arv või vahe on selline, et laval toimub teatud määral ka lavastuse meelde tuletamine, mitte ainult mängimine.

Näidend, millel võiks olla Eestis sotsiaalpoliitiline tähendus, kuid mida lavastus ei realiseerinud, on sakslaste Lutz Hübneri ja Sarah Nemitzi „**Ta peab lahkuma**“⁵⁵ (originaal-

⁵⁴ Allik, Jaak 2025. Jalgpalliga Turgenevi kallale? *Sirp*, 3. X.

⁵⁵ „Ta peab lahkuma“, autorid Lutz Hübner ja Sarah Nemitz, lavastaja Aare Toikka, kunstnik Jekaterina Sedova, valguskunstnik Anton Andrejuk, muusikaline kujundaja Aleksandr Žedeljov. Laval Darja Gavriltsenko, Anna Sergejeva, Tatjana Jegoruškina, Anna Markova, Igor Rogatšov ja Alexandr Domowoy. Esietendus 29.09.2025 Südalinna Teatri väikeses saalis.

„Isad ja pojad“ (Südalinna Teater). Stseen lavastusest. Foto Jelena Ivanova

pealkirjaga „Müller peab lahkuma“), mille lavastas väikeses saalis VAT Teatri kunstiline juht Aare Toikka. 2016. aastal tõi selle VAT Teatris lavale Margo Teder. Loo keskmes on õpetaja, keda lapsevanemad soovivad koolist lahkuma sundida, kuna ta ei pane õpilastele piisavalt häid hindet, et tagada nende koolitee jätkumine eliitkoolides. Õpetajana teeb suurepärase rolli Darja Gavriltsenko, kuigi põhirõhk lavastuses on nihkunud just lastevanemate ja nende omavaheliste suhete kujutamisele. Tegemist on psühholoogilise lavastusega, mis pakub võimalusi huvitavateks rollisooritusteks, kuid eesti publiku jaoks mängiti kohati üle ning kõik tegelased ei olnud seetõttu alati usutavad. Eestikeelsele haridusele ülemineku kontekstis võiks lavastuse teema olla vägagi aktuaalne, aga nagu mainib Rait Avestik, siis „torkab lausa silma, et õhus olevate haridusküsimustega ei ole tõmmatud isegi nähtamatuid paralleele“⁵⁶.

Ühe teksti lavaletoomine kahes teatris väikese vahega on eesti teatri kontekstis kindlasti sündmus. Nii juhtus ka Stanisław Lemi ulmeromaaniga „**Solaris**“, mida filmihuvilised teavad Andrei Tarkovski kuulsalt filmi kaudu (1972, filmis mängis ka Jüri Järvet)

⁵⁶ Avestik, Rait 2026. Kas käest lastud integratsiooniakt? *Sirp*, 6. II.

„Ta peab lahkuma“ (Südalinna Teater). Jessica Höfel – Anna Sergejeva. Foto Grigorijs Beškins

ja mis esietendus nii Eesti Draamateatris⁵⁷ kui ka Südalinna Teatris⁵⁸. Draamateatris tõi Lemi romaani lavale Elmo Nüganen, kes selle ka ise dramatiseeris. Südalinna Teatris dramatiseeris romaani fotograaf ja videokujundaja Nikolai Alhazov ja lavastas sama teatri näitleja Dmitri Kosjakov. On tähelepanuväärne, et ehkki teksti lavaletoomist käsitleti isegi ETV saates „Plekktrumm“, jäi mõlema versiooni lavatee suhteliselt lühikeseks. Seega ei toonud eelkõige intellektuaalsele publikule suunatud, aga siiski laiemalt tuntud teosel põhinevad lavastused saale täis. Südalinna Teatri lavastust kirjeldas teatrikriitik Boris Tuch kui dekonstrueeritud „Solarist“: Lemi romaani tekst on tükeldatud ja selle

⁵⁷ Eesti Draamateatri „Solaris“, autor Stanislaw Lem, tõlkija Aarne Puu, dramatiseerija ja lavastaja Elmo Nüganen, kunstnik Kristjan Suits, kostüümikunstnik Kristine Pasternaka, valguskunstnik Oskars Pauliņš, videokunstnik Taavi Varm, helikujundaja Lauri Kaldoja. Laval Mait Malmsten, Harriet Toompere, Jaan Rekkor, Taavi Teplenkov, Markus Luik ja Tõnu Kark. Esietendus 29.11.2024 Eesti Draamateatri suures saalis.

⁵⁸ „Solaris“, autor Stanislaw Herman Lem, lavastaja Dmitri Kosjakov, dramaturg Nikolai Alhazov, kunstnik Jekaterina Sedova, helilooja Aleksandr Žedeljov, valguskunstnik Anton Andrejuk, koreograaf Maria Vam, inspiitsient Larissa Tšerkassova. Laval Igor Rogatšov, Marika Otsa, Aleksandr Kutšmezov, Aleksandr Okunev, Sergei Tšerkassov, Liidia Golovataja, Liilia Šinkarjova, Jelena Jakovleva, Vladimir Antipp ja Erika Babjak. Esietendus 28.03.2025 Südalinna Teatri suures saalis.

„Solaris“ (Südalinna Teater). Stseen lavastusest. Foto Jelena Ivanova

fragmendid toodud lavale teises järjekorras, lavastuses on põimitud erinevaid žanre, sealhulgas ka *horror*'it⁵⁹. Rõhk langes seega pigem tegelaste põnevatele seiklustele ja võibolla ka psühholoogiale kui romaanis käsitletud metafüüsilis-eksistentsiaalsetele küsimustele.

Meelelahutuslikku repertuaari kõige puhtamal kujul esindab „**Cabiria**“⁶⁰, mis põhineb Federico Fellini tuntud filmil („Cabiria ööd“, 1957) ja kus esitatakse Nõukogude Liidus ülipopulaarse läti helilooja Raimonds Paulsi laule ning mille on lavale toonud Vene Teatris

⁵⁹ Tuch, Boris 2025. Рецензия | «Солярис»: Возвращение со звёзд в Больницу Преображения. *Tribuna*, 1. IV. <https://teatrielu.s.gy/0USLO2>.

⁶⁰ „Cabiria“, libretist Jelena Sigova, arranžeeringu autor Mārcis Auziņš, lavastaja Sergei Golomazov, stsenograaf MO-LU, valguskunstnik Anton Andrejuk, koreograaf Liene Grava, inspitsient Sergey Pleskin. Osades Marika Otsa, Anastassia Tsubina, Artjom Garejev, Daniil Zandberg, Anna Sergejeva, Igor Rogatšov, Jekaterina Kordas, Aleksandr Žilenko, Alexandr Domowoy, Jevgeni Kravets, Artjom Vesselovski, Dmitri Kordas, Alina Karmazina, Tatjana Altõnnik, Karin Lamson, Oleksandra Levytska ja Marina Malova. Esietendus 25.01.2025 Südalinna Teatri suures saalis.

varemgi menukeid lavastanud Riia Vene teatris töötav Sergei Golomazov.⁶¹ Lavastus on väga professionaalne: näitlejad mängivad, laulavad ja liiguvad väga hästi (koreograaf Liene Grava), peaosalised (meie nähtud etendusel Marika Otsa, Anna Sergejeva ja Aleksandr Žilenko) loovad terviklikud rollid ning lavakujundus (MO-LU) ja kostüümid (Vera Mokhova) on maitsekad. Kuid probleem on selles, et Cabiria, Itaalia suurlinna tööd otsima tulnud ja prostitutsiooni teele meelitatud noor naine, on ülimalt naiivne, nii et temaga on keeruline samastuda, tegelaskond on mustvalge (peamiselt must), lugu ise sentimentaalne ning erinevalt Fellini filmist positiivse lõppplahendusega. Paulsi muusika muidugi ainult võimendab sentimentaalsust ja muusikaliesteetikat. Ebafunktsionaalselt palju on näitlejannasid ka seksualiseeritud (sügavad dekolteed, keerutades vöökohani tõusvad kleidid jms), nii et lavastus esindab isegi kabareed. Huvitav detailina võib välja tuua, et üks tegelane räägib lavastuses ka eesti-vene segakeelt.

On sümpaatne, et 2025. aastal esietendus kaks noorele vaatajale suunatud lavastust: suures saalis koostöös Piip ja Tuut Teatriga väljamõeldud keeles klounilavastus „**Klounid lendavad Marsile**“⁶² ning väikeses saalis F. R. Kreutzwaldi muinasjutul põhinev „**Põhja konn**“⁶³. Just väljamõeldud keel võimaldab ületada ühe suurima barjääri eesti- ja venekeelse publiku vahel ehk ühise keele puudumise. Karin Allik võrdleb väljamõeldud keelt multikategelaste minionide (eesti keeles käsilaste) keelekasutusega ning ütleb, et „Klounide“ väärtus põhineb väga palju ka sellel, et viib Südalinna Teatri näitlejad oma tavapärasest ampluaast kõige kaugemale⁶⁴. Seega pakuvad just eesti lavastajad oma materjalivaliku ja töömeetoditega võimalusi katsetusteks erisugustes teatrikeeltes, mis võiks olla väljakutseks kogu teatri loomingulisele, aga ka tehnilisele meeskonnale.

„Põhja konn“ on ainuke eesti ainesel põhinev uuslavastus Südalinna Teatris. Selle vankerlavastuse hoogne ja leidlik lavastajatöö (Daniil Zandberg), kunstnikutöö (Jekaterina Sedova) ja originaalmuusika (Aleksandr Žedeljov) olid nomineeritud ka Salme Reegi nimelisele lasteteatri auhinnale. Zandberg on varemgi füüsilist ja

⁶¹ Aastal 2025 olid Südalinna teatri repertuaaris ka tema lavastatud Beaumarchais' „Figaro“ (2023) ja Puškini „Dubrovski“ (2024).

⁶² „Klounid lendavad Marsile“, lavastajad Haide Männamäe ja Toomas Tross, helilooja Aleksandr Žedeljov, kunstnik Jekaterina Sedova, valguskunstnik Anton Andrejuk. Näitlejad Tatjana Manevskaja, Anastassia Tsubina, Ilja Bolotov, Jevgeni Kravets, Erika Babjak, Karin Lamson, Oleksandra Levytska. Esietendus 21.09.2025 Südalinna Teatri suures saalis.

⁶³ „Põhja konn“, autor Friedrich Reinhold Kreutzwald, lavastaja Daniil Zandberg, kunstnik Jekaterina Sedova, helilooja Aleksandr Žedeljov, valguskunstnik Anton Andrejuk, inspiitsient Jekaterina Jegorova. Laval Alina Karmazina, Marina Malova, Dmitri Kordas ja Mihhail Manevitš. Esietendus 08.03.2025 Südalinna Teatri väikeses saalis.

⁶⁴ Allik, Karin 2026. Klounide dessant südalinnas. *Edasi*, 13. I. <https://teatrielu.s.gy/AHxlv8>.

„Klounid lendavad Marsile“ (Südalinna Teater). Laval Tatjana Manevskaja, Oleksandra Levytska, Anastassia Tsubina, Jevgeni Kravets, Erika Babjak, Ilja Bolotov. Foto Jelena Ivanova

visuaalteatrit kasutavate lastelavastustega tähelepanu äratanud. Ka „Põhja konnas“ on lisaks ootuspärastele eesti rahvariieteile kasutatud teatraalset grimmi, *commedia dell'arte* stiilis ja muid karaktermaske ning nukke, nii et vaataja fantaasiale palju ruumi ei jää.

„Muu“ alla paigutame Olga Privise „Ära puutu“⁶⁵, mille võiks kategoriseerida liikumislavastuseks ning mis esietendus RINGlaval. Kodulehe andmetel on see seitsmele Südalinna Teatri näitlejale uus kogemus võtta autoripositsioon koosloome meetodit kasutades⁶⁶. Ühtegi arvustust selle lavastuse kohta kahjuks leida ei õnnestunud.

⁶⁵ „Ära puutu“, lavastaja ja koreograaf Olga Privis, dramaturg Mihkel Seeder, stsenograaf ja kostüümi-kunstnik Marion Undusk, helilooja Markus Robam, valguskunstnik Anton Andrejuk. Osatäitjad Tatjana Jegoruškina, Alina Karmazina, Natalja Murina, Daniil Zandberg, Artjom Vesselovski, Oleksandra Levytska ja Jelena Tarassenko. Kaasa teeb Boris Goltsov. Esietendus Südalinna Teatri RINGlaval 07.05.2025.

⁶⁶ *Ära puutu*, Südalinna teatri koduleht, <https://www.sudalinnateater.ee/et/lavastuste-arhiiv/ara-puutu/794>.

Rokkuvõte

Lähtudes Petrenko eesmärkidest (tuua teatrisse uut publikut, tutvustada uusi teatrikeeli, mõtiskleda sõja üle, kajastada Eesti venelaste kogemusi) repertuaari planeerimisel ning analüüsides neid 2025. aasta uuslavastuste kontekstis, võib öelda, et Südalinna Teater on võtnud kunstiliselt uue suuna ja hakanud looma ka silda eesti kultuuriruumiga. Repertuaari on võetud lavastusi, mis suhestuvad sõjaga Ukrainas („Jumalad“ ja „Ma jätsin Ukraina 2022“) ning mis on tekitanud vastakaid reaktsioone nii ukraina-, vene- kui ka eestikeelse publiku hulgas. Karusoo lavastus äratav tähelepanu nii temaatiliselt kui ka esteetiliselt, sest dokumentaalteater on Südalinna Teatri kontekstis ja teatri püsi- publiku jaoks pigem uuenduslik nähtus. N-ö uuenduslikku esteetikat leidub ka Petrenko „Isades ja poegades“, kuigi lavastus ise jääb eklektiliseks ning vormiuuendused varjutavad kohati sisulised rõhuasetused. Kindlasti pakkus näitlejatele väljakutset ka koostöö Haide Männamäe ja Toomas Trossiga või Olga Privisega, kuna klounaad ja füüsiline teater nõuavad sisseelamise asemel kehalist väljendusrikkust.

Kolmandik 2025. aasta uuslavastustest on esietendunud eesti lavastajate eestvedamisel. Kui arvestada Merle Karusoo ja Elmo Nüganeni olulisust eesti teatrikülastaja ning Piibu ja Tuudu tuntust eesti lapsevanemate seas, siis võiks eeldada, et Südalinna Teatri on avastanud mõnigi eestlasest teatrisõber, kes seni seal käinud ei ole. Seda, et enne ja pärast nende lavastuste etendusi on teatris kuulda eestikeelset juttu, kinnitasid Eesti Teatriuurijate ja -kriitikute Ühenduse kohtumisel Südalinna Teatri juhtkonnaga mitmed inimesed.⁶⁷ Samas on üsna kindel, et (ei eesti- ega venekeelset) noort täiskasvanut need nimed Südalinna Teatrisse ei too ning gümnaasiumiealiste ja veidi vanemate külastajate huvi äratamine on kõigi Eesti teatrite jaoks suur väljakutse.

Sihtasutusena, mis peab „teenindama“ laiapõhjalist publikut, kellest suurem osa on seni olnud vene keelt kõnelevad inimesed, ei saa Südalinna Teater võtta ka ülemäära suuri kunstilisi riske, et mitte eemale peletada oma püsipublikut, sest piletitulu teenimine on teatri ülalpidamiseks hädatarvilik. Ka läbiviidud uuring näitab püsipubliku konservatiivset maitset ja olematut huvi eestikeelsete tekstide või ühiskondlikult kõnekate teemade lavaletoomise vastu. Suures plaanis võib Südalinna Teatri positsiooni teatri- maastikul võrrelda väikelinnateatrite omaga, kes samuti peavad arvestama piiratud arvu vaatajate, erinevate sihtrühmade ja alalhoidliku maitsega.

⁶⁷ Eesti Teatriuurijate ja -kriitikute Ühenduse kohtumine Südalinna Teatri juhtkonnaga, 30.01.2026. Salvestis Anneli Saro valduses.

Südalinna Teatri üks olulisi funktsioone on olnud vene klassika lavastamine. Samas on vähe tegeletud teemadega, mis on spetsiifiliselt olulised just Eestis elavale venekeelsele inimesele. (Ühe erandina meenub Tallinna Linnateatriga koostöös lavastatud „Teisest silmapilgust“⁶⁸, mis käsitles lõimumist ja mille raames viidi publik muuseas bussisõidule Lasnamäele.) Seda võib seletada tõsiasiaga, et peamiselt väljastpoolt Eestit siia tööle tulnud loomungulised juhid ja lavastajad ei ole kursis Eesti ühiskonna või vene vähemuse probleemidega. Kuid nagu näitas lavastus „Ta peab lahkuma“, siis alati ei julgeta või taheta ära kasutada ka tekstis olemasolevat potentsiaali, mis võimaldaks tõmmata paralleele teatrivalise reaalsusega.

2026. aastal külastasid Südalinna Teatrit Eesti Teatriuurijate ja -kriitikute Ühenduse liikmed ning arutasid koos juhtkonnaga, kuidas teater Eesti teatripilti paigutub ja kuidas teatriuurijad repertuaari ja esteetikat hindavad. Teatri repertuaar on väga mitmekülgne, poliitilistest lavastustest lihtsakoelise meelelahutuseni, ning see osaliselt ka polariseerib publikut. Südalinna Teatri trupp ei ole mängulaadilt kuigi ühtne, sest näitlejad esindavad nelja-viit erinevat koolkonda ning vene kooliga näitlejatele üldiselt meeldib mängida teatraalselt ja mõnikord otse publikusse, mis eesti publikule tundub tihti ülemängimisena. Kokkuvõttes leiti, et Südalinna Teatris on nii mõndagi eksootilist ja harjumatu, kuid see erinevus on pigem väärtus. Pigem arvati, et kuna teatris on viimastel aastatel töötanud palju eesti lavastajaid, siis on oht kaotada oma nägu.⁶⁹

Lisaks lavastuste eripärasele esteetikale torkavad Südalinna Teatris silma ka mõned institutsionaalsed ja vaatajate käitumuslikud eripärad. Häiriva asjaoluna olgu märgitud, et nende vaatajate arv, kes etenduse ajal mobiiltelefonis viibivad või etendust pildistavad ja filmivad, on samuti tavalisest suurem. Võibolla just sellise tegevuse kanaliseerimiseks ja ohjeldamiseks julgustab Südalinna Teater lõpuaplausi ajal pildistama ning pilte ka sotsiaalmeedias jagama. Vaatajad saavad ka ise näitlejatele lavale lilli viia ning lilli on võimalik osta suisa teatri fuajeest. Kõik see näitab, et teatriskäik kui kultuuriline rituaal on Südalinna Teatri püsipubliku jaoks teinekord ehk olulisemgi kui etendus, kuigi näitlejaid ja oma teatrit palavalt armastatakse, ning seepärast tajutakse ka muutusi teatri nimes, isikkoosseisus ja repertuaaris eriti valuliselt.

⁶⁸ Lavastajad Mari-Liis Lill ja Paavo Piik, esietendus 27.04.2016.

⁶⁹ Eesti Teatriuurijate ja -kriitikute Ühenduse kohtumine Südalinna Teatri juhtkonnaga.

*„Diiva“ (Südalinna Teater). Laval Aleksandr Žilenko ja Tatjana Kosmõnina.
Foto Jelena Ivanova*